

bij het verschijnen van een nieuwe serie

johan hemels

In 1975 verscheen het eerste deel in de nieuwe serie 'Bochumer Studien zur Publizistik- und Kommunikationswissenschaft' (Studienverlag Dr. N. Brockmeyer, Postfach 428, Bochum, BRD). Binnen een jaar was ook het zevende deel uit, hetgeen een voorspoedige start betekent. Redacteur (het Duitse «Herausgeber» drukt net iets meer uit) is prof. dr. Heinz-Dietrich Fischer, ooit leerling van de Nederlander prof. dr. H.J. Prakke in Münster en thans leeropdrachtbekleder voor de communicatiewetenschap aan de tien jaar geleden gestichte Ruhr-Universität in Bochum. Fischer heeft zijn sporen als «manager» van een serie al verdiend met de nog niet afgesloten «Publizistik-Historische Beiträge» (Verlag Dokumentation in Pullach bij München) waarvan het vijfde deel dit jaar zal verschijnen.

Fischer heeft de nieuwe serie opgezet om onderzoeksresultaten uit de sfeer van theorie en praktijk van massacommunicatie toegankelijk te maken. In de toelichting wordt melding gemaakt van een interdisciplinair georiënteerd forum. Wij hebben de indruk, dat de serie in de eerste plaats publikatiemogelijkheden wil bieden voor studies van docenten en studenten van verschillende studierichtingen in Bochum die inhoudelijk dwarsverbanden met de communicatiewetenschap hebben. Het is een algemeen onderkend probleem dat niet ieder publiceerbaar manuscript via de bekende tijdschriften en series de weg naar het platform van wetenschaps- en beroepsbeoefenaren in de sfeer van massacommunicatie kan vinden. Beschikbare ruimte en financiële middelen schieten tekort. Bovendien wordt het selectiebeleid van uitgevers in toenemende mate bepaald door de te verwachten afzet en eventuele subsidies. De prijzen van boeken stijgen met de produktiekosten, terwijl de gebruikers van (vak) literatuur geneigd zijn niet meer geld uit te geven dan ze gewoon wa-

ren. Het gevolg hiervan is weer dat er minder boeken verkocht worden, terwijl het aantal uitleeningen van wetenschappelijke bibliotheken snel stijgt.

Wie onder deze omstandigheden manuscripten weet te onttrekken aan een niet opgemerkt bestaan in instuutskasten, moet over veel doorzettingsvermogen en organisatietalent beschikken. Instututen die de uitgeverfunctie negeren en zelf hun uitgaven proberen te slijten, lopen het risico met onverkochte voorraden te blijven zitten. De serie die wij hier in het kort willen voorstellen, getuigt van het vertrouwde samenspel van een wetenschappelijke instelling met een op zijn gebied deskundige uitgever. De «drukvorm» van vier van de vijf publikaties is in eigen beheer met de typemachine vervaardigd. De kwaliteit van het uiteindelijke resultaat is verschillend, maar over het algemeen is de tekst redelijk tot goed leesbaar. De illustraties doen niet onder voor de tekst; één illustratie is zelfs in twee kleuren uitgevoerd. Het omslagontwerp is een toepasselijke computergrafiek van twee Japaners.

Proberen wij de zeven boeken in het kort te karakteriseren, dan moet men van deel 1 zeggen, dat het een nogal specialistisch thema behandelt. Wil men echter dat docenten maatschappijleer en audiovisuele vorming de massamedia en hun boodschappen niet onbesproken laten, dan zal men het boek moeten lezen. Het ontwerp voor een curriculum dat leerlingen kan vormen tot kritische ontvangers wordt voorafgegaan door een grondige literatuurstudie. In het bibliografische gedeelte vindt men ook een uitgebreid overzicht van beschikbare films, geluidsbanden, dia-series en dergelijke. Al met al een heel nuttig boek dat echter wel als het ware vertaald moet worden naar de Nederlandse of Belgische situatie.

Deel 2 is ontstaan als dissertatie. «Kladde-

radatsch» was een humoristisch-satirisch weekblad dat bijna een eeuw lang een heel bijzondere plaats innam onder de Duitse bladen. Al tijdens de Weimar-Republiek sympathiseerde het blad met de nationaal-socialisten, zodat zijn voortbestaan na 1933 verzekerd was. Schulz, filoloog van origine, gaat ook in op de vraag wat een blad als het door hem onderzochte tot een «Witzblatt» maakt. De kant van de zender, de boodschap zelf (met behulp van inhoudsanalyse) en de ontvangerskant én de relaties tussen deze componenten lichten uit de studio op. Jammer is wel, dat enkele pagina's in het exemplaar dat wij hadden wit gebleven zijn. Deel 3 is ontstaan door samenwerking van psychologie en communicatiewetenschap. Het omvat een literatuurstudie van het type dat men ook uit Angelsaksische landen aangeboden krijgt plus een verslag van een onderzoek van de auteurs naar de intentie en uitwerking van gewelddadigheid tegen mensen en dingen. Belangrijk lijkt ons te zijn, dat de auteurs kritisch bespreken wat wel en wat niet als geweldpleging moet worden beschouwd. Voor hun onderzoek hebben de auteurs gebruik gemaakt van enige versies van filmgedeelten, hetgeen de vraag oproept, in hoeverre de proefpersonen hierdoor anders reageren. Deel 4 behelst een inhoudsanalyse van de conservatieve «Neue Preussische (Kreuz-) Zeitung» in de laatste jaren van de Republiek van Weimar. Deze publikatie heeft als enige een register van persoonsnamen, hetgeen de toegankelijkheid ten goede komt.

Deel 5 zal voorlichters en public relations-functionarissen bijzonder aanspreken. Eind 1974, zo blijkt uit de studie van Sprengelmeier, waren 258 journalisten voor 155 persorganen, 32 omroeporganisaties en 36 persbureaus bij de Europese Commissie in Brussel geaccrediteerd. Bekend is dat deze vertegenwoordigers van de media ook

Straatsburg en Luxemburg in hun takenpakket hebben. Public relations voor Europa is geen eenvoudige zaak, nu het idealisme en de politieke wil van de jaren vijftig volkomen zoek is. Een aantal leden van het Europese parlement heeft zich in de laatste jaren zeer kritisch getoond over het voorlichtingsbeleid van de Europese instellingen, terwijl de journalisten hun kritiek ook niet onder stoelen of banken gestoken hebben. In het najaar van 1975 is een lang begeerde reorganisatie van het directoraat-generaal voorlichting van de Europese commissie op gang gekomen. Het onderzoek van Sprengelmeier legt veel bloot en heeft het karakter van pioniersarbeid. Het voorlichtingsbeleid van nationale regeringen verdient op dezelfde wijze doorgelicht te worden.

Deel 6 is een bewijs temeer van de interdisciplinaire opzet van de serie: de taalpsychologie en linguïstiek worden hierin binnen het gezichtsveld van de communicatiewetenschappers gehaald. Het studiegebied van Terbuyken ligt tussen de non-verbale en de verbale communicatie.

Terbuyken, die de tekst als dissertatie heeft verdedigd, heeft onderzoek verricht onder niet-professionele communicatoren zoals pastors, professoren, bestuursambtenaren, studenten en vrienden. Hij heeft hen telefonisch laten ondervragen over hun vrijetijdsgedrag. Tien meisjesstudenten hebben de proefpersonen laten praten over de boeken die ze lezen, de muziek die ze beluisteren, de films die ze zien, de wijze waarop ze de vakantie doorbrengen, de spelletjes die ze bij wijze van tijdverdrijf doen, de handenarbeid die ze bij wijze van hobby verrichten en de betekenis die ze toekennen aan vrije tijd. Het communicatieve gedrag blijkt sterk bepaald te worden door de groep waartoe de geïnterviewden behoren. Als techniek van onderzoek is de factoranalyse toegepast. Terbuyken heeft zijn onderzoek origineel aangepakt en theoretisch goed onderbouwd.

Deel 7 ten slotte zal een veel groter aantal lezers aanspreken. Depenbrock heeft dagbladen onderzocht op de kwaliteit van de wetenschapsjournalistiek («science writing» of «Wissenschaftsjournalistik»). Wetenschapsbeoefenaren in westeuropese landen beklagen zich veelvuldig over het peil van de wetenschapsjournalistiek en wijzen dan op een gunstiger situatie in de Verenigde Staten. Journalisten stellen daar tegenover dat wetenschappers en wetenschappelijke instellingen zo weinig doen om tot een betere «popularisering» van wetenschappelijke kennis te komen. Depenbrock heeft zeshonderd krantennummers onderzocht en velt een hard

oordeel over de wijze waarop journalisten wetenschap «aan de man» brengen.

Ruzies en politiek in de sfeer van universiteiten en hogescholen blijken veel meer aandacht te krijgen. De literatuurlijst van Depenbrock is bijzonder uitvoerig en telt ook Angelsaksische en Nederlandse titels van soms heel moeilijk op te sporen artikels.

Samenvattend kan men stellen dat de serie van Bochum de aandacht verdient van vakgenoten buiten de Bondsrepubliek. De interdisciplinaire oriëntatie leidt bijna vanzelf tot uiteenlopende thema's met verschillende methoden en technieken van onderzoek.

Kurt KOSZYK, e.a.,

Fernsehen und Sozialkunde - Unterricht. Untersuchungen zu Prämissen der Medienutzung in der Sekundarstufe II,

Studieverslag Dr. N. Brockmeyer, Bochum, 1975, 268 blz. (= Bochumer Studien zur Publizistik- und Kommunikationswissenschaft, deel 1), DM 19,80.

Klaus SCHULZ,

«Kladderatsch». Ein bürgerliches Witzblatt von der Märzrevolution bis zum Nationalsozialismus 1848-1944,

idem, 264 blz. (= idem, deel 2), DM 24,80.

Otto KELMER en Arnd STEIN,

Fernsehen: Aggressionsschule der Nation? Die Entlarvung eines Mythos,

idem, 220 blz. (= idem, deel 3), DM 24,80.

Burkhard TREUDE,

Konservative Presse und Nationalsozialismus. Inhaltsanalyse der «Neuen Preussischen (Kreuz-)Zeitung» am Ende der Weimarer Republik,

idem, 195 blz. (= idem, deel 4), DM 19,80.

Meinolf E. SPRENGELMEIER,

Die Beziehungen der Kommission der Europäischen Gemeinschaften zu den Massenmedien,

idem, 1976, 272 blz. (= idem, deel 5), DM 24,80.

Gregor TERBUYKEN,

Sprechform, Sozialstruktur und Verstehensprozess. Zur kommunikativen Funktion formaler Merkmale gesprochener Sprache,

idem, 185 blz. (= idem, deel 6), DM 18,80.

Gerd DEPENBROCK,

Journalismus, Wissenschaft und Hochschule. Eine aussagenanalytische Studie über die Berichterstattung in Tageszeitungen,

idem, 423 blz. (= idem, deel 7), DM 29,80.

Televisie in Vlaanderen en Nederland

Van 26 tot 30 juli organiseerde het Europahuis in Nederland te Bemelen een cursus met als thema «Televisie in Vlaanderen en Nederland». Het programma voorzag enerzijds theoretische uiteenzettingen over structuur en werking van de omroep in beide landen en anderzijds een video-practicum.

De cursus werd ingezet met een situatieschets over het Nederlandse omroepbestel. De heer H. Wentholt van de dienst Kijk- en Luisteronderzoek van de NOS gaf een inleiding over de omroepverenigingen in Nederland, de samenstelling van de Raad van Beheer en andere bestuurscolleges van de NOS en de moeilijkheden die daaruit voortvloeien voor de NOS-programmatie.

De heer L. Geerts sprak over «Televisie in België» terwijl de heer M. Dewilde het had over «Mogelijkheden en onmogelijkheden binnen de BRT». Ook een excursie naar Hilversum stond op het programma. Na een rondleiding door de studio's was er een forumgesprek met enkele televisiemakers, o.a. Gied Jaspers. Sonja Barend, die eveneens aangekondigd was, liet verstek gaan.

De deelnemers aan de cursus konden eveneens kennismaken met het medium «video». In een kort bestek werd uiteengezet hoe een video-opname kon gemaakt worden en de deelnemers konden dit even zelf uittesten. In twee groepen werd gewerkt aan een video-opname. Nadat een script uitgedokterd was werd overgegaan tot de realisatie. Voor het thema «Televisie-kritiek» werd een beroep gedaan op Susanne Piët, televisiejournaliste en 'massa-psychologe'. Ten slotte werd er gesproken over «Wat zou media-opvoeding kunnen betekenen?» en werd er een evaluatie gemaakt van de video-opnamen en de cursusweek.

Het te ruime onderwerp, de heterogene samenstelling van de deelnemersgroep, zowel qua opleiding als voorkennis van televisie en video, en de niet-directieve aanpak van de cursus leidden ertoe dat enkel oppervlakkig kon ingegaan worden op de productie- en consumptiemogelijkheden en -grenzen van deze jonge media.

Lieve BRAEKEN